

Proces volje in glasbena aktivnost pri mladostnikih z motnjo v duševnem razvoju

Rok Koritnik in Alenka Plemelj
UNIVERZA V LJUBLJANI, Zdravstvena fakulteta, Ljubljana

IZVLEČEK

Glasbo opisujejo osnovni glasbeni elementi, ki imajo objektivne fizikalne lastnosti. Človeka že od nekdaj zanimajo zdravilni učinki glasbe. Tolkala so zelo primeren glasbeni instrument za uporabo v terapevtske namene. Proces volje je pomemben pri razumevanju človeka kot aktivnega bitja. Namen raziskovalnega dela je prikazati proces volje otrok z motnjo v duševnem razvoju pri aktivnosti igranje na tolkala. Uporabljena je bila multipla študija primera, ki je bila s šestimi mladostniki starosti 16–22 let izvedena od februarja do junija 2010 na Zavodu za usposabljanje Janeza Levca v Ljubljani. Obravnave so bile z dovoljenjem staršev posnete na videokamero in s pomočjo vprašalnika Pediatric Volitional Questionnaire (PVQ) in Vprašalnika o uporabi elementov glasbenega izražanja (VEGI) kasneje analizirane. Rezultati obeh ocenjevanj so prikazani v tabelah. Rezultati PVQ pokažejo pomembno razliko med začetnim in končnim ocenjevanjem in napredek v razvoju procesa volje. Vidna je povezava z napredkom v razvoju procesa volje in uporabo elementov glasbenega izražanja

IZHODIŠČA

Glasba je posebna oblika zvoka, ki ga opisujemo z osnovnimi glasbenimi elementi: ton, ritem, melodija, harmonija, muzikalnost (Dewhurst-Maddock, 1993).

Človek glasbo ustvarja s pomočjo glasbenih instrumentov. Bistvo in značilnost glasbenih instrumentov je njihov zven. Vsak instrument ima svoj značilen in edinstven zven. Poleg lastnega zvena glasbeni instrumenti ponujajo različne načine glasbenega izražanja. Te načine izražanja lahko opišemo kot osnovne elemente glasbe: ton, ritem, melodija, harmonija in muzikalnost. Človek je nenehno obdan z zvokom, ki nanj vpliva. Vpliv organiziranega zvoka oz. glasbe pa je lahko zelo različen.

Vsi imamo izkušnje z vplivi glasbe. Govorimo lahko o fizioloških odzivih na glasbo, kot so spremembe v srčnem ritmu in krvnem tlaku, emocionalnih odzivih, ki jih lahko sproži določena glasba, in kognitivnih vplivih, kot je na primer vpliv glasbe na pozornost (Bertini, 2001). Šamani naj bi s pomočjo glasbe dosegali druga stanja zavesti, v katerih opravljajo

zdravilne obrede in tehnike. Glasba je lahko oblika meditacije. Če združimo poznavanje glasbe, njenih vplivov in poznavanje človeka ter to znanje uporabimo v terapevtske namene, se približamo bistvu glasbene terapije (Celarec, 1993). Kadar temu dodamo še vidik aktivnosti, okupacije ter poznavanje biomehanskih in nevrorazvojnih pristopov, odkrijemo področje glasbenih aktivnosti, kjer se srečajo oseba in glasba ter stroki delovna terapija in glasbena terapija (Walters in Seretny, 1997).

Tolkala zaradi svoje narave ponujajo veliko terapevtskih možnosti (Prost, 1997). Za uporabo v terapevtske namene je najbolj primerna oblika »Community Drum Circles«, za katero je značilno vodenje, ki stremi h kompromisu med strukturo – usmerjanjem in svobodo – prepuščanje osebnemu ritmičnemu izražanju. Skupina je lahko različno velika in jo ponavadi sestavlja od 11–200 članov (Armstrong, 2004). Ena od pomembnih značilnosti te vrste skupinskega bobnanja je rekreativno ustvarjanje glasbe. Pri rekreativnem ustvarjanju glasbe je pomembno, da cilj muziciranja ni izvedeno glasbeno delo, temveč so cilji neglasbene narave. Proces ustvarjanja in igranja sodelujočim omogoča sproščanje stresa, možnost izražanja (predvsem čustvenega) in ustvarjanje občutka pripadnosti skupini (Stevens, 2004).

Značilnost vseh živih organizmov je potreba po aktivnosti. Ta osnovna predpostavka je pomembna za razumevanje vpliva volje na oblikovanje in delovanje človeka kot aktivnega bitja. Voljo oblikujejo prepričanja o lastnih sposobnostih, vrednote in interesi, ki so univerzalno lastni vsem ljudem, v njihovem odnosu do njihovega početja (Kielhofner, 2008). Volja pri človeku je miselni in čustveni proces, v katerem človek obravnava sebe kot akterja v lastnem svetu, ki se porodi, ko sam predvideva ali načrtuje, izbira, izkuša in interpretira nekaj, kar sam stori oziroma dela (Kielhofner, 2008).

V procesu motivacije se vedno pojavljajo različne emocije, ki so v primeru pozitivnih motivacijskih ciljev pozitivne, v primeru negativnih pa negativne. Če se v motivacijski situaciji naleti na ovire, zaradi katerih se ne doseže postavljenega cilja, se pojavljajo čustva nezadovoljstva, jeze. Čustva imajo poseben pomen za motivacijo, ker mobilizirajo človekovo energijo (Musek in Pečjak, 1997).

Igra ima pomembno vlogo pri razvoju otroka. Rilley trdi, da ima igra učinek organizacije na človeško vedenje in je kritična osnova za razvoj kompetence pri odraslem človeku (Rilley, 1974, cit. po Smith et al., 1996). Rilley razlaga tri nivoje igre, ki se ujemajo z nivoji procesa spremembe okupacije, ki jih v modelu človekove okupacije opisuje Kielhofner. Stopnje (nivoje) procesa spremembe okupacije pa lahko navezujemo tudi na proces soočenja z novo aktivnostjo oziroma na proces učenja nove aktivnosti. Preko vedenj, ki so značilna za posamezne stopnje, lahko ocenjujemo voljo otroka pri določeni aktivnosti ali okupaciji. Ti nivoji so: raziskovanje, kompetenca, dosežek (Kielhofner, 2008).

Raziskovanje je prva faza procesa spremembe, ko osebe preizkušajo nove stvari in s tem spoznavajo lastne sposobnosti, nagnjenosti in vrednote. Ljudje raziskujejo, ko se učijo novih oblik okupacije, sprejemajo nove vloge ali spreminjajo že sprejete. Raziskovanje nudi priložnosti za učenje, odkrivanje novih vzorcev delovanja in odkrivanje novih možnosti izražanja lastnih zmožnosti in dojetanja življenja. Raziskovanje zahteva relativno varno in neprezahtevno okolje. Kompetenca je faza spremembe, ko začne posameznik utrjevati nove načine delovanja, ki jih je odkril v fazi raziskovanja. Skozi to fazo si prizadeva ustrezati zahtevam konkretne situacije, osredotočen je na ustrezno

izvedbo. Ta proces vodi k razvijanju novih sposobnosti in oblikovanju novih spretnosti v navade. Kompetenca posamezniku nudi višanje občutka osebne kontrole. Dosežek je zadnja faza spremembe, v kateri posameznik razvije ustrezne spretnosti in navade, ki mu omogočajo polno participacijo v neko novo delo, sprostitev ali dnevno aktivnost. V tej fazi posameznik integrira novo področje participacije v svoje življenje. Za ohranjanje in vzdrževanje nove okupacijske kompetence se morajo spremeniti tudi druge življenjske vloge in rutine, s čimer se prilagodijo novim življenjskim vzorcem (Kielhofner, 2002).

Namen raziskovalnega dela je bil prikazati proces volje otrok z motnjo v duševnem razvoju pri aktivnosti igranje na tolkala, pri čemer se je raziskovalo, ali število obravnav in uporaba elementov glasbenega izražanja vplivata na proces volje.

METODE

Kot metoda raziskovalnega dela je bila uporabljena multipla študija primera. Izvedenih je bilo šest študij. Znotraj posamezne študije sta bila za ocenjevanje uporabljena dva vprašalnika: Pediatric Volitional Questionnaire (v nadaljevanju PVQ) (Basu et al., 2008) in za namen raziskovalnega dela posebej izdelan Vprašalnik o uporabi elementov glasbenega izražanja (v nadaljevanju VEGI).

Multipla študija primerov je bila izvedena na Zavodu za usposabljanje Janeza Levca v Ljubljani (v nadaljevanju Zavod) od februarja do junija 2010. V raziskavi je sodelovalo šest mladostnikov z zmerno motnjo v duševnem razvoju, vključenih v Zavod. Mladostniki so morali za sodelovanje pri aktivnosti igranje na tolkala izraziti interes. Mladostniki so aktivno vključeni v varstveno-izobraževalni program Zavoda in so stari med 16 in 22 let. Trije so stari 17 let, en 16 let, en 19 let in en 22 let. Po naključju so vsi moškega spola.

Vsi mladostniki so morali biti sposobni sodelovanja pri aktivnosti, za kar so morali izpolnjevati minimalne »kognitivne in fizične zahteve«. Kognitivna zahteva je: sposobnost razumeti preprosta navodila. Fizična zahteva je: možnost prijema in vsaj polovični aktivni obseg giba v zapestnem, komolčnem in ramenskem sklepu v vsaj eni roki.

Tabela 1. Osnovni podatki udeležencev raziskave s spremenjenim inicialkami po starosti.

Oznaka sodelujočega	Letnica rojstva	Spol
A. B.	1991	moški
D. L.	1993	moški
L. T.	1993	moški
T. G.	1994	moški
G. Č.	1994	moški
Č. J.	1998	moški

Potek raziskovalnega dela

Raziskovalno delo je potekalo od februarja do maja 2010. Z vsakim udeležencem je bilo predvidenih šest individualnih obravnav v časovnem intervalu dve obravnavi na mesec. Trije sklopi obravnav so trajali od februarja do aprila in trije od marca do maja 2010. Predvidena in maksimalna dolžina obravnave je bila pol ure. Od staršev udeležencev v

raziskavi in vodstva Zavoda je bilo pridobljeno dovoljenje za slikovno in zvočno beleženje obravnav. Obravnave so se snemale na video kamero. Analizirane so bili štiri obravnave s pomočjo ocenjevalnih instrumentov PVQ in VEGI. Obravnave so se izvajale v glasbeni učilnici. Na voljo so bile štiri »postaje« z različnimi tolkali, ki so bile postavljene na sredini učilnice. Te so bile komplet bobnov, melodična tolkala, ročni bobni ter mala tolkala. Posamezni instrumenti, način igranja nanje in možnosti uporabe so podrobneje predstavljeni v opisu ocenjevalnih kriterijev ocenjevalnega instrumenta VEGI.

Uporabnik si je izbral tolkalno postajo, kjer se je lahko spoznal z izbranimi inštrumenti. Glede na odziv se je varovanca pustilo pri raziskovanju oz. se ga je po potrebi vodilo in spodbujalo. Princip poteka glasbene aktivnosti se nanaša na prostotekoče improvizirane oblike glasbene terapije. Osnovni principi so bili solo improvizacija, izmenjevanje (glasbeni dvogovor) in improvizacija v dvoje (Mosca et al, 2005). Terapevt si je lahko izbral instrument iz iste »postaje«, s čimer je lahko spodbujal varovanca k različnim možnostim uporabe instrumenta; če si je izbral instrument iz druge »postaje«, je varovancu predstavil nov inštrument in varovančevega zvokovno dopolnjeval. Uporabnik in terapevt sta lahko glasbene instrumente po želji menjala.

Pediatric Volitional Questionnaire

PVQ je ocenjevalni instrument, izdelan v okviru Modela človekove okupacije (MOHO). Preko opazovanja izvedbe aktivnosti naj bi se s pomočjo PVQ ocenila volja otroka. S pomočjo ocenjevalne skale, ki je razdeljena v štiri kategorije (spontan, vključen, neodločen in pasiven), se ocenjuje opredeljena vedenja, ki nam dajo vpogled v otrokovo motivacijo in v to, kako okolje vpliva na otrokovo voljo (Kielhofner, 2008). Vprašalnik je v slovenščino prevedla mag. Nevenka Gričar, uporabljen je z njenim dovoljenjem.

Vprašalnik o uporabi elementov glasbenega izražanja

Ocenjevalni instrument VEGI je izdelan za potrebe raziskovalnega dela. Izbrani so elementi glasbenega izražanja, ki so predvideni pri glasbeni aktivnosti igranje na tolkala, in kriteriji, po katerih se oceni uporaba posameznega elementa. Vprašalnik je razdeljen na tri poglavja: izbira inštrumentov, uporaba elementov glasbenega izražanja in načini glasbenega izražanja. Pri postavki izbira glasbene postaje stopnja pomeni posamezno glasbeno postajo. Pri postavkah uporaba elementov glasbenega izražanja (hitrost, jakost, prisotnost ritmičnih vzorcev, ritmična konsistenca in skupen čas glasbenih dogodkov) je stopnja 1 povezana z manjšo uporabo elementa in stopnja 3 z večjo uporabo elementa. Pri postavkah načini glasbenega izražanja stopnja pomeni različno obliko izvajanja glasbe oziroma muziciranja ter glasbene komunikacije med terapevtom in uporabnikom. Prek opazovanja se pri ocenjevanju pri vsakem podpoglavju izbere ustrezna stopnja kriterija. Vprašalnik nam pripomore k razumevanju otrokovega odnosa do aktivnosti in načina izvedbe aktivnosti. Kriteriji in stopnje so podrobneje opisani v Vprašalniku o elementih glasbenega izražanja, ki je objavljen kot priloga diplomskega dela z naslovom Proces volje in aktivnost – igranje na tolkala pri mladostnikih z motnjo v duševnem razvoju (Koritnik, 2011).

REZULTATI

Rezultati sodelujočega mladostnika D. L. so prikazani tabelarično, ker je bil napredek pri tem mladostniku v razvoju procesa volje kakor tudi pri glasbenem izražanju največji. Rezultati drugih sodelujočih so povzeti v kratkem opisu.

Tabela 2: Rezultati vprašalnika PVQ – štiri opazovanja (mladostnik D. L.)

1. opazovanje	2. opazovanje		3. opazovanje	4. opazovanje
<i>i</i>	<i>i</i>	<i>Kaže radovednost</i>	<i>i</i>	<i>i</i>
<i>i</i>	<i>i</i>	<i>Začenja akcijo/aktivnost</i>	<i>i</i>	<i>i</i>
<u>i</u>	<u>s</u>	<i>Izraža prioriteto</i>	<i>s</i>	<i>s</i>
<i>i</i>	<i>i</i>	<i>Poskuša doseči učinek</i>	<i>s</i>	<i>s</i>
<i>i</i>	<i>i</i>	<i>Poskuša nove stvari</i>	<i>i</i>	<i>s</i>
<u>I</u>	<u>S</u>	Vztraja pri aktivnosti	S	S
I	I	Usmerjen na nalogo	I	<u>S</u>
S	S	Izraža zadovoljstvo pri obvladovanju	S	S
I	I	Uri spretnosti	I	<u>S</u>
N/O	N/O	Poskuša rešiti probleme	N/O	N/O
<u>I</u>	<u>S</u>	PRI AKTIVNOSTI VZTRAJA DO KONCA	<u>I</u>	<u>S</u>
<u>I</u>	<u>S</u>	IŠČE IZZIVE	<u>I</u>	<u>I</u>
N/O	N/O	OKOLJE ORGANIZIRA/PRILAGAJA	N/O	N/O
N/O	N/O	UPORABLJA DOMIŠLJIJO	N/O	N/O
<p>p = pasiven h = neodločen i = vključen s = spontan/samostojen n/o = postavke ni bilo mogoče opazovati</p>				

LEGENDA:

podčrtano odebeljeno – sprememba v potrebi podpori med 1. in 2. opazovanjem ter med 3. in 4. opazovanjem

ležeče – nivo razvoja volje – raziskovanje

odebeljeno – nivo razvoja volje – kompetenca

VELIKE ČRKE – nivo razvoja volje – uspeh

Pri postavkah na nivoju raziskovanja in »začenja akcijo« je mladostnik D. L. ocenjen z oceno vključen. Pri ostalih postavkah na nivoju raziskovanja je D. L. zvišal oceno na 2 »spontan/samostojen«. Na nivoju kompetence prek obravnave napreduje v procesu volje na vseh postavkah. Pri vedenjskih postavkah na nivoju dosežka je najvišje ocenjen v drugi obravnavi.

Tabela 3: Primerjava rezultatov PVQ (D. L.)

NIVO RAZVOJA VOLJE		LESTVICA PVQ VEČ PODPORE ⇒ MANJ PODPORE				
		N/O	P	H	I	S
USPEH	Uporablja domišljijo					
	Okolje organizira/prilagaja					
	Išče izzive					
	Pri aktivnosti vztraja do konca					
KOMPETENCA	Poskuša rešiti probleme					
	Uri spretnosti					
	Izraža zadovoljstvo pri obvladovanju					
	Usmerjen na nalogo					
	Pri aktivnosti vztraja					
RAZISKOVANJE	Poskuša nove stvari					
	Poskuša doseči učinek					
	Izraža prioriteto					
	Začenja akcijo/aktivnost					
	Kaže radovednost					
p = pasiven h = neodločen i = vključen s = spontan/samostojen n/o = postavke ni bilo mogoče opazovati						

LEGENDA:

	izbor rezultatov začetnih opazovanj
	izbor rezultatov končnih opazovanj

Pri mladostniku D. L. je opažena razlika v stopnji volje pri sedmih postavkah. Pri začetnih opazovanjih prevladuje ocena »vključen«, pri končnih ocena »spontan/samostojen«. To predstavlja velik napredek v razvoju procesa volje.

Rezultati vprašalnika o elementih glasbenega izražanja

Za navedenega udeleženca D. L. so rezultati vseh štirih opazovanj prikazani v obliki tabele, razdeljene v tri dele. Vsak del ima svoje značilnosti in je v tabeli označen grafično.

Tabela 4: Rezultati VEGI – štiri opazovanja (D. L.)

VPRAŠALNIK OPAZOVANJA ELEMENTOV GLASBENEGA IZRAŽANJA						
1. OPAZOVANJE	2. OPAZOVANJE	POSTAVKA			3. OPAZOVANJE	4. OPAZOVANJE
<u>1, 2, 3</u>	<u>1, 2, 3</u>	<u>izbira glasbene postaje</u>			<u>1</u>	<u>1</u>
1	1	HITROST			2	3
1	1	JAKOST			3	3
2	2	PRISOTNOST RITMIČNIH VZORCEV			3	3
3	3	RITMIČNA KONSISTENCA			3	3
2	2	SKUPEN ČAS GLASBENIH DOGODKOV			2	2
<i>1, 2, 4</i>	<i>1, 2, 3</i>	<i>PI</i>		<i>PI</i>	<i>1, 2, 3</i>	<i>3</i>
		<i>GP</i>	<i>NAČINI GLASBENEGA IZRAŽANJA</i>	<i>GP</i>		<i>1, 2, 3, 4</i>
		<i>GI</i>		<i>GI</i>		

LEGENDA:
 (up. – uporabnik, ter. – terapevt)
Izbira glasbene postaje: 1 – komplet bobnov, 2 – mala tolkala, 3 – melodična tolkala, 4 – ročni bobni
HITROST: 1 – hitrosti ne menja, 2 – prisotna je menjava hitrosti (potrebna je spodbuda), 3 – prisotna je menjava hitrosti (brez spodbude)
JAKOST: 1 – uporablja eno jakost, 2 – uporablja več jakosti (potrebno je spodbujanje), 3 – uporablja več jakosti (samostojno)
PRISOTNOST RITMIČNIH VZORCEV: 1 – ritm. vzorca ni zaznati, 2 – prepoznaven je preprost ritm. vzorec, 3 – prepoznavnih je več preprostih oz. kompleksnejši ritm. vzorec
RITMIČNA KONSISTENCA: 1 – v ritmu ne vztraja, 2 – v ritmu vztraja kratek čas, 3 – v ritmu vztraja dalj časa
SKUPEN ČAS GLASBENIH DOGODKOV: 1: do 3 min, 2: od 3 do 10 min, 3: več kot 10 min
PI – prosta igra: 1 – up. vodi, ter. sledi; 2 – ter. vodi, up. sledi; 3 – skupna igra; 4 – up. igra samostojno
GP – glasbeni pogovor: 1 – up. ponavlja za ter.; 2 – ter. ponavlja za up.; 3 – up. postavi glasbeno vprašanje, ter. odgovor; 4 – ter. postavi glasbeno vprašanje, up. odgovor
GI – glasbena igra: 1 – posnemanja zvokov, 2 – posnemanja gibanj, 3 – igra po navodilih, 4 – igranje ob glasbeni podlagi

Mladostnik D. L. igro na tolkala povezuje z vokalnim izražanjem. Največkrat udarja preprost ponavljajoč ritem z obema zgornjima okončinama, preko katerega poje pesem, ki si jo največkrat sproti izmišlja. Glede na glasbene sposobnosti je čas glasbenih dogodkov razmeroma nizek, ker mladostnik zelo veliko verbalno komunicira, kar se odraža tudi pri glasbenem izražanju.

Pri mladostniku A. B. prevladuje ocena spontan, maksimalna razlika med začetnim in končnim ocenjevanjem PVQ je pri treh od petih postavk na nivoju kompetence in v eni od dveh postavk na nivoju dosežka. Pri končnih ocenjevanjih je mladostnik pri vseh opazovanih postavkah ocenjen z oceno »samostojen«. Vprašalnik VEGI dokumentira, da je

za mladostnika A. B. značilna uporaba različnih glasbil in raziskovanje zvoka, ki ga lahko ustvari z njimi. Glasbeno izražanje bi lahko opisali kot umirjeno ekspresijo različnih zvokov.

Mladostnik L. T. je pri prvem ocenjevanju PVQ ocenjen z oceno »vključen« na nivoju dosežka išče izzive, pri vseh ostalih opazovanjih vedenj vseh ocenjevanj pa je ocenjen z oceno »spontan/samostojen«. Skozi vse obravnave ohranja visoko stopnjo v procesu razvoja volje. Prek opazovanja vedenj vprašalnik VEGI dokumentira, da L. T. na komplet bobnov igra z vsemi štirimi okončinami. Opazimo veliko sposobnost učenja. Uporaba elementov glasbenega izražanja je na visokem nivoju, tako so ocene že pri prvih ocenjevanjih najvišje. Skozi obravnave se kaže napredek v glasbenem izražanju.

Mladostnik T. G. v PVQ kaže nižje ocene v razvoju procesa volje za razliko od drugih sodelujočih. Na nivoju kompetence pri prvih dveh ocenjevanjih prevladuje ocena »neodločen«, na nivoju dosežka pri prvih dveh ocenjevanjih prevladuje ocena »pasiven«. Prek obravnav je opaziti velik napredek v razvoju procesa volje. Največji napredek je na nivoju dosežka, kjer uporabnik iz ocene pasiven napreduje v oceno »spontan/samostojen«. Na nivoju kompetence pri prvih dveh ocenjevanjih prevladuje ocena »neodločen«, pri zadnjih ocena »vključen« in »spontan/samostojen«. Z vprašalnikom VEGI pri mladostniku T. G. opazimo največji napredek v glasbenem izražanju. V prvih obravnavah je aktivnost izvajal bolj kot otroško igro, ki jo je v času obravnav razvil v glasbeno aktivnost. Možnost izražanja s pomočjo glasbe ima za tega mladostnika še večji pomen, ker pri njem niso prisotne sposobnosti verbalnega izražanja.

Pri mladostniku G. Č. prevladuje ocena spontan na nivoju raziskovanja tako pri začetnih kot pri končnih ocenjevanjih. Pri postavki »išče izzive« na nivoju dosežka je ocena vseh opazovanj »vključen«. Največja razlika med začetnim in končnim ocenjevanjem v stopnji razvoja procesa volje je na nivoju kompetence. Za izvedbo aktivnosti je sodelujoči najbolj zainteresiran, najraje igra v paru s terapevtom. Za njegovo izražanje je značilno veliko število ponavljajočih se udarcev in naraščajoča dinamika. Zaznati je vzorec treh udarcev z eno in dveh udarcev z drugo okončino. To je zelo zanimivo, saj je to osnova poliritmije, ki jo lahko razumemo kot višji nivo ritmične strukturiranosti.

Pri mladostniku Č. J. ocena »spontan« prevladuje že v začetnih ocenjevanjih na vseh nivojih procesa volje. To je zanesljivo posledica njegovih sposobnosti in izkušenj, saj igra tudi harmoniko. Od tolkal najraje igra komplet bobnov, kjer uporablja vse štiri okončine. Igra v preprostem dvotaktnem ritmu in menjuje kombinacije udarcev in vztraja dolgo časa. Zelo rad igra samostojno ali v paru s terapevtom, kjer prevzame vodilno vlogo.

Vsi mladostniki so v obravnavah dosegli napredek v razvoju procesa volje. Napredek je najmanjši pri mladostniku Č. J., ki je že pred vključitvijo v raziskavo imel izkušnje z glasbeno aktivnostjo. Prav tako so dosegli spremembo v uporabi elementov glasbenega izražanja.

RAZPRAVA

Osnovni princip raziskave je bila vodena improvizacija na različnih tolkalih, ki uporabniku omogoča izražanje počutja, čustev. Preko opazovanja in vodenja lahko terapevt aktivnost sproti prilagaja na način, ki uporabniku poleg izražanja omogoča tudi učenje novih oz. napredovanje v motoričnih in procesnih spretnostih (Bruscia, 1988).

Prvi pokazatelj oz. vodilo za planiranje obravnave so različni glasbeni instrumenti iz družine tolkal oz. glasbene postaje, ki so bile uporabniku na voljo. Uporabnik je lahko prosto izbiral med njimi. Med danimi tolkali izbira tudi terapevt. Prosta izbira je bila na voljo skozi vse obravnave in je bila uporabljena tudi kot dodatna popestritev pri izvedbi (Jackson, 2007; Scalici, 2008).

Najbolj pogosta izbira je bila glasbena postaja komplet bobnov. Pri opazovanih obravnavah je bila izbrana pri vseh uporabnikih vsakič, razen pri prvi obravnavi mladostnika T. G., kar kaže na privlačnost tega inštrumenta. Uporabnike verjetno privlači že sam mogočen videz in velikost. Komplet bobnov je zelo primeren za tolkalsko obravnavo, prilagoditve so možne že na samem inštrumentu. Druga najbolj popularna glasbena postaja so bila mala tolkala, nato melodična tolkala in nazadnje ročni bobni.

Iz rezultatov PVQ je razvidno, da je stopnja razvoja procesa volje večja pri končnih ocenjevanjih. Če primerjamo slabše rezultate začetnih in boljše končnih ocenjevanj, vidimo maksimalno razliko v stopnji razvoja volje. Pri vseh uporabnikih in vseh postavkah so rezultati končnih ocenjevanj enaki ali boljši. Do večjih razlik pride pri višjih nivojih razvoja volje (uspeh in kompetenca). Pri večini mladostnikov so postavke na nivoju raziskovanja že pri prvih ocenjevanjih bile ocenjene z najvišjo oceno, kar kaže na visoko stopnjo zanimanja za aktivnost in sproščenost mladostnikov, kar je osnova za raziskovanje. Izpostavili bi lahko mladostnika D. L. in T. G., kjer je videti največjo razliko v motivaciji. Pri D. L. je sprememba pri sedmih postavkah, pri T. G. pri osmih, pri slednjem so spremembe tudi kakovostno večje. Pri ostalih mladostnikih je razlika v povprečju pri dveh in pol postavkah.

Razlike med začetnimi in končnimi ocenjevanji procesa razvoja volje so manjše pri tistih uporabnikih, ki so predhodno že imeli izkušnje z igranjem na tolkala ali z drugimi glasbenimi aktivnostmi. To potrjuje, da je določeno število izkušenj za razvoj procesa volje nujno potrebno, kar velja še posebej za osebe z motnjo v duševnem razvoju. S številom obravnav se stopnja motivacije ohranja ali veča, tako je opaziti največ napredka na nivoju kompetence in uspeha. To lahko kaže na napredek v izvajanju aktivnosti, kar lahko vidimo tudi pri rezultatih vprašalnika o uporabi elementov glasbenega izražanja.

Pri vseh mladostnikih lahko zaznamo uporabo hitrosti, jakosti in ritma pri glasbenem izražanju. Pri mladostnikih, kjer je bila uporaba elementov glasbenega izražanja manj izražena, je opaziti napredek. Elementi glasbenega izražanja so za uporabnika orodje, s pomočjo katerega se lahko izraža preko glasbe. Z obravnavami naj bi terapevt uporabniku s pomočjo vodenja, spodbujanja, demonstracije in učenja elementov glasbenega izražanja, omogočil čim bolj sproščeno in »bogato« izvajanje aktivnosti, prek katerega se lahko uporabnik glasbeno izraža, komunicira z okoljem ter se uči telesnih in procesnih spretnosti.

Iz ocenjevanj je razvidno, da sta razvoj procesa volje in napredka v uporabi elementov glasbenega izražanja povezana. Pri mladostnikih, kjer je bil napredek v procesu volje

največji (T. G. in D. L.), je bil prav tako največji napredek (100 oziroma 60 %) pri postavkah uporabe elementov glasbenega izražanja. Pri mladostnikoma z zmernim napredkom v razvoju procesa volje (G. Č. in A. B.) je napredek pri postavkah uporabe elementov glasbenega izražanja 40 oziroma 20 %. Pri mladostnikih z majhnim napredkom v razvoju procesa volje (Č. J. in L. T.) je napredek pri postavkah uporabe elementov glasbenega izražanja med 40 in 0 %.

Iz skupine izstopa mladostnik Č. J., ker ima že pri drugem ocenjevanju pri uporabi elementov glasbenega izražanja same najboljše ocene in jih ohrani tudi pri končnih ocenjevanjih. To je seveda posledica preteklih izkušenj.

Elementi uporabe glasbenega izražanja uporabniku omogočajo večje možnosti glasbenega izražanja. Za proces volje v času obravnav je pomemben občutek kompetence in uspeha, ki ga mora uporabnik razviti, da ne bi prišlo do frustracij in odpora do aktivnosti. Vpliv sproščenega okolja je pomemben za razvoj volje predvsem na nivoju raziskovanja, kar je osnova za razvoj volje na nivoju kompetence in dosežka (Kielhofner, 2008; Smith et al, 1996).

Da bi se pri uporabnikih ohranjala ali večala stopnja motivacije in volja do aktivnosti, je zahtevnost in načine izvedbe potrebno prilagajati uporabnikovim sposobnostim, željam, odnosu do aktivnosti oz. njemu lastnemu načinu glasbenega izražanja. Šele tako dobimo osnovo za uporabo aktivnosti igranje na tolkala v terapevtske namene oz. osnovo za izkoriščanje potenciala aktivnosti pri doseganju terapevtskih ciljev.

SKLEP

Raziskovalno delo bi lahko bilo pilotna študija za nadaljnje raziskovanje razvoja procesa volje pri izvajanju glasbene aktivnosti. Nudi namreč pomembne informacije za uporabo glasbene aktivnosti igranje na tolkala pri delovnoterapevtskih obravnavah mladostnikov z motnjo v duševnem razvoju. Rezultati so pokazali večanje motivacije preko vseh šestih obravnav pri vseh sodelujočih v raziskavi. Prisotnost motivacije mladostnikov je pomembna osnova za doseganje delovnoterapevtskih ciljev s pomočjo namenske aktivnosti.

Vprašalnika PVQ in VEGI sta primerna za ocenjevanje volje in načina izražanja pri aktivnosti igranje na tolkala in sta lahko v pomoč pri načrtovanju obravnav, določanju ciljev in evalvaciji. Slabost v delovnoterapevtski praksi bi bila zamudnost analiziranja video posnetkov, ki je nujna v primeru, ko terapevt aktivno sodeluje pri izvajanju aktivnosti.

LITERATURA

- Armstrong D (2004). Drum Circles in Context – Implications as a Music Therapy Intervention.
- Bertini AM(2001). The Effects Of Guided Imagery. Doktorska disertacija. Bolivar (Missouri): Holos University Graduate Seminary.
- Bruscia KE (1988). A Survey of Treatment Procedures in improvisational Music Therapy. *Psychology of Music* 16: 1–24.
- Basu S., Kafkes A., Schartz R., Kiraly A., Kielhofner G. (2008). Pediatric Volitional Questionnaire.
- Celarec V (1993). Aktivna muzikoterapija kot oblika skupinske terapije. V: Zbornik multidisciplinarnost v delovni terapiji, V. letni posvet delovnih terapevtov Slovenije, 22.–23. april 1993. Ljubljana: Društvo delovnih terapevtov Slovenije, 18–26.
- Dewhurst-Maddock O (1993). *The Book of Sound Therapy*. London:Gaia Books Ltd, 8–26.
- Jackson R (2007) Music activities initiated by staff within services for people with intellectual disability. *Learning Disability Practice* 10 (5): 32–37.
- Kielhorner G (2008). *Model Of Human Occupation Theory and Implication*. Fourth Edition. Philadelphia: Lippincott Williams & Wilkins, 101–9.
- Koritnik R (2011). *Proces volje in aktivnost igranje na tolkala pri mladostnikih z motnjo v duševnem razvoju*. Diplomsko delo. Ljubljana: Zdravstvena fakulteta.
- Mosca L, Di Franco G, Moselli B (2005). Music therapy for three hundred three-year-old children. *Proceedings of the 6th European Music Therapy Congress*, June 16-20, 2004 Jyväskylä , Finland, 1200–1205.
- Musek J, Pečjak V (1997). *Psihologija*. Ljubljana: Educy.
- Prost M A (1997). *Music Plays Key Role in Promoting Wellness*.
- Scalici J (2008). Drumming up connections. *Advance for Occupational Therapy Practitioners* 24 (8): 18–20.
- Stevens C (2004). Group Drumming - A Rational Strategy for GroupWhole Person Care. *Paradigm magazine* 9(1) & Vol. 7(4): 6–7.
- Smith J-C, Allen AS, Ptatt PN (1996). *Occupational Therapy for children*. Third Editon. United States of America: Mosby-Year Book, Inc, 504–511.
- Walters S L, Seretny P (1997). *Music and OT Go Well Together*. <http://occupational-therapy.advanceweb.com/Article/Melody-Rhythm-Reach-the-Heart.aspx> <9. 1. 2011>.

